

Inkomens- en arbeidsmarktpositie van migranten in België

Corluy, V. & Verbist, G. 2010. *Inkomen en diversiteit: onderzoek naar de inkomenspositie van migranten in België. CSB bericht*. Universiteit Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid – Herman Deleek.

In deze bijdrage worden, op basis van de gegevens van EU-SILC 2005, de inkomenspositie en het armoederisico van autochtonen en migranten in België vergeleken. Een van de vragen die zich opdringt, is of de geobserveerde verschillen toe te schrijven zijn aan uiteenlopende 'inherente' kenmerken (demografische karakteristieken, onderwijsniveau, enzovoort), dan wel of de verklaring eerder elders dient te worden gezocht. Om dit uit te klaren, worden de drijvende factoren inzake tewerkstellingskansen en uitkeringsafhankelijkheid onderzocht. Gegeven de beperkte informatie in de EU-SILC-enquête over de migratie-achtergrond van de respondenten, is de analyse exploratief van aard.

is geboren in het buitenland en slechts 8,3% heeft een vreemde nationaliteit.

Op basis van deze criteria delen we de bevolking op in vijf groepen:

- 1) Belgen, geboren in België (BE_BE);
- 2) Belgen, geboren in een ander EU(25) land (BE_EU, 'EU Belgen');
- 3) Belgen, geboren in een niet-EU land (BE_NEU, 'niet-EU Belgen');
- 4) vreemdelingen met een EU(25) nationaliteit (EU, 'EU-burgers');
- 5) vreemdelingen met een niet-EU nationaliteit (NEU, 'niet-EU burgers').

Data

De analyses gebeuren op basis van EU-SILC 2005 (European Union – Survey on Income and Living Conditions). Deze steekproef wordt getrokken uit het Rijksregister wat betekent dat Belgen in het buitenland, asielaanvragers (wachtregister) en personen zonder wettig verblijf er niet in voorkomen.

De migrant-specifieke analyses gebeuren op basis van 'geboorteland' en 'nationaliteit'. De beperkte indeling (Belg, EU25, niet EU25) verbergt een grote diversiteit. Zo omvat de groep EU-immigranten zowel individuen afkomstig uit de buurlanden als uit de nieuwe toetredingslanden en wordt alle intercontinentale migratie samengebracht in niet-EU.

Tabel 1 geeft voor individuen van 16 jaar en ouder de overlapping weer tussen de criteria geboorteland en nationaliteit. Deze tabel wijst op grote mate van nationaliteitsverwerving: 13% van de respondenten

Inkomenspositie

De sociaal-economische kloof tussen autochtone Belgen en niet-EU immigranten uit zich in een belangrijk verschil in inkomensniveau (zie tabel 2, kolom 1). Het gemiddeld equivalent inkomen van niet-EU burgers ligt ongeveer een derde onder het algemeen Belgisch gemiddelde; ook niet-EU Belgen hebben een inkomen dat beduidend lager is dan dat van de autochtone Belgen. EU-burgers hebben daarentegen een merkkelijk hoger inkomen.

De inkomensongelijkheid binnen elke bevolkingsgroep (kolom 2 in tabel 2) is een indicatie voor de heterogeniteit die we reeds vermeldden. De

Tabel 1.

Verhouding tussen nationaliteit en geboorteland, respondenten ouder dan 15 (België; 2005)

Nationaliteit	Geboorteland	Nationaliteit			
		Belg	EU	Niet-EU	Totaal
	België	98,6	1,2	0,2	100 (86,9)
	EU	30,8	68,4	0,9	100 (5,9)
	Niet-EU	57,6	3,7	38,7	100 (7,1)
	Totaal	91,7	5,4	2,9	100 (100)

Bron: EU-SILC 2005 (Eigen berekening)**Tabel 2.**

Sociale indicatoren voor vijf bevolkingsgroepen in België op basis van het equivalent beschikbaar jaarinkomen, 2005

	Gemiddeld inkomen	Ongelijkheid (Gini)	Armoederisico (armoedelij: 60% van mediaan equivalent inkomen)
BE_BE	18 470	0,2460	12%
BE_EU	17 240	0,2233	10%
BE_NEU	14 340	0,2839	35%
EU	21 220	0,3621	16%
NEU	12 240	0,3578	48%
Alle	18 270	0,2802	14%

Bron: EU-SILC 2005 (Eigen berekeningen)**Tabel 3.**

Proportie (in %) individuen of gezinnen met arbeidsinkomen en/of sociale uitkering voor vijf bevolkingsgroepen (België; 2005)

	BE_BE	BE_EU	BE_NEU	EU	NEU	Totaal
Arbeidsinkomen ¹	65,8	60,4	51,1	62,0	41,0	65,0
Werkloosheidsuitkering ¹	15,1	26,3	24,9	18,9	18,4	16,0
Ziekte en invaliditeit ¹	6,0	6,1	8,1	9,7	3,4	6,2
Pensioenen ²	59,4	46,3	21,4	43,8	36,6	57,7
Kinderbijslag ³	95,7	95,6	96,7	90,5	78,7	95,0
Sociale bijstand ⁴	1,8	2,1	9,7	1,9	19,6	2,6

Noot: Cursief = significant verschillend van BE_BEPercentage berekend op: ¹ individuen op actieve leeftijd (18-64 jaar); ² individuen ouder dan 54; ³ gezinnen met kinderen en gezinshoofd op actieve leeftijd; ⁴ gezinnen met gezinshoofd op actieve leeftijd.**Bron:** EU-SILC 2005 (Eigen berekeningen)

inkomensongelijkheid binnen de groepen EU- en niet-EU burgers is met een Gini coëfficiënt van 0,36 relatief groot. Het armoederisico onder de niet-EU immigranten (zowel met als zonder Belgische nationaliteit) is significant hoger dan dat van de autochtone Belgen en beide groepen EU migranten (kolom 3 in tabel 2). Zo heeft 35% van de niet-EU Belgen een equivalent inkomen onder de armoedegrens. Voor niet-EU burgers bedraagt dit zelfs 48%. Significantietesten geven aan dat het verschil

tussen Belgen en niet-Belgen binnen de groep niet-EU migranten significant is. Het armoederisico van de groep EU-migranten is gelijkaardig aan dat van de autochtone Belgen.

De verschillen in inkomenshoogte voor elke bevolkingsgroep hangen nauw samen met de samenstelling van dat inkomen, wat getoond wordt in figuur 1. Arbeidsinkomen is de hoofdcomponent van het totale inkomen. Pensioenen vormen de grootste categorie onder de uitkeringen, behalve voor de twee

groepen niet-EU immigranten; voor hen vormen de werkloosheidsuitkeringen een belangrijk inkomensbestanddeel.

De samenstelling van het gezinsinkomen geeft aan hoe de verschillende bevolkingsgroepen zich verhouden ten opzichte van arbeidsmarkt en sociale zekerheid.

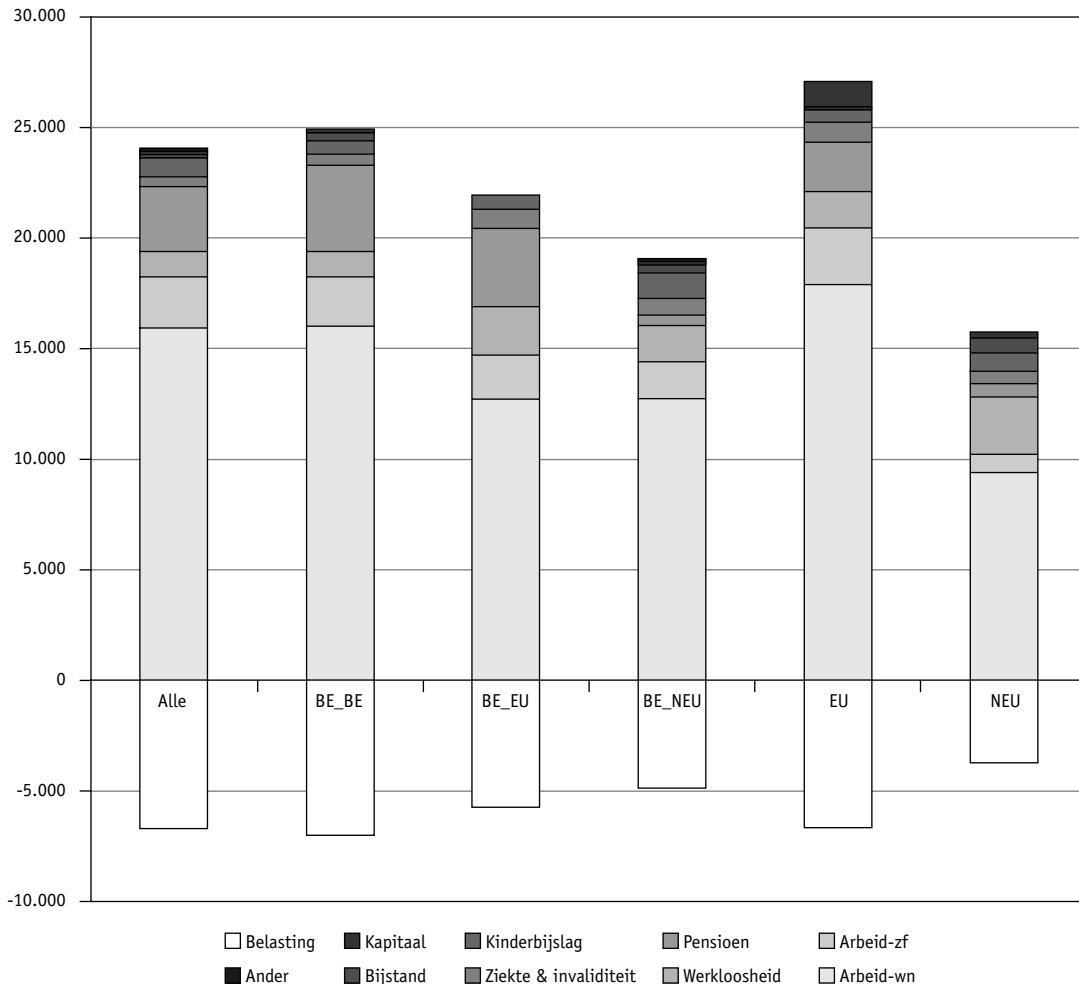
Tabel 3 geeft weer wat de kans is dat een individu een arbeidsinkomen verdient of een sociale uitkering ontvangt. Indien de kans op tewerkstelling of op een uitkering significant verschilt van de

referentiegroep BE_BE (t-toets met $\alpha = 0,05$) wordt de waarde in het cursief weergegeven.

De kans om te werken (en dus een inkomen te verdienen) is beduidend lager voor niet-westerse migranten (zie ook Tielens, 2005; Vertommen et al., 2006; OECD, 2008a en 2008b). De kleine verschillen voor EU migranten zijn niet significant. De kloof met niet-EU migranten is daarentegen groot en significant: voor niet-EU Belgen gaat het om 15 procentpunten en voor niet-EU burgers zelfs om 25 procentpunten. Pensioenen, kinderbijslag, uitkeringen voor werkloosheid, ziekte en invaliditeit, en bijstand vormen

Figuur 1.

Samenstelling gemiddeld beschikbaar inkomen voor autochtonen, EU en niet-EU gezinnen, alle individuen (België; 2005)

Bron: EU-SILC 2005 (Eigen berekeningen)

dikwijls belangrijke inkomenscomponenten, in het bijzonder aan de onderkant van de inkomensverdeling. De opnamekans voor EU-Belgen blijkt voor alle uitkeringen (met uitzondering van de werkloosheid en pensioenen) vrij gelijkaardig met autochtone Belgen. Bij de EU-burgers is de afhankelijkheid van werkloosheidsuitkeringen groter, maar die van pensioenen lager. De lagere tewerkstellingskans van niet-EU Belgen vertaalt zich in een hogere afhankelijkheid van werkloosheids- en bijstandsuitkeringen; hun opname van pensioenen is echter beduidend lager. Bij de niet-EU burgers vertaalt de lagere tewerkstellingskans zich hoofdzakelijk in een veel hogere opname van bijstandsuitkeringen. Dit wijst op de sterke ontkoppeling van de arbeidsmarkt voor deze groep migranten en hun grote kans op sociale uitsluiting.

Determinanten van verschillen in tewerkstellingskans

We schetsen kort de mogelijke verklaringen van de tewerkstellingskloof op basis van bevindingen uit de internationale literatuur. Daarbij worden drie mogelijke verklaringsgronden onderscheiden, namelijk persoonlijke factoren, institutionele factoren en factoren die verband houden met de arbeidsvraag (Tabel 4).

Tabel 4.
Potentiële verklaringen voor tewerkstellingskloof tussen autochtonen en migranten

Persoonlijke factoren	Institutionele factoren	Factoren van arbeidsvraag
<ul style="list-style-type: none"> – Demografische & socio-economische kenmerken – Migrant-specifieke aspecten 	<ul style="list-style-type: none"> – Kenmerken van welvaartsstaat – Organisatie van de arbeidsmarkt – Migratiebeleid 	<ul style="list-style-type: none"> – Discriminatie – Mobiliteit – Etnostratificatie

Binnen de groep *persoonlijke kenmerken* onderscheidt men een verschillend socio-demografisch profiel en migrantspecifieke karakteristieken. Een socio-demografisch profiel omvat geslacht, leeftijd, gezinsstatus (burgerlijke staat en aantal kinderen in huishouden), opleidingsniveau enzovoort. Menselijk kapitaal is een van de cruciale factoren voor de

potentiële tewerkstellingsmogelijkheden (Kalter & Kogan, 2002). Er zijn verschillende indicaties om aan te nemen dat menselijk kapitaal beduidend zwakker is bij migranten. Zowel in het basis- als in het secundair onderwijs lopen kinderen met een vreemde herkomst behoorlijke vertragingen op. Allochtone jongeren komen doorgaans terecht in minder hoog aangeschreven onderwijsrichtingen (Tielens, 2005). Ook bij tweede generatie allochtonen blijven de scholingsuitkomsten ondermaats (Phalet, 2007). Daarnaast blijken diploma's in het buitenland verworven moeilijk valoriseerbaar op de Belgische arbeidsmarkt (Geets, 2008). Naast onderwijs spelen ook geslacht en gezinssituatie een rol. De vrouwelijke tewerkstelling is over het algemeen nog steeds lager dan die van mannen (zeker als er kinderen in het gezin zijn) en dit blijkt zeker het geval bij personen van niet-EU herkomst (Adsera & Chiswick, 2007; Biffl, 2008). In België wordt tewerkstelling daarnaast nog beïnvloed door de uiteenlopende economische situatie in de verschillende regio's. De geografische spreiding van migranten kan dan ook een rol spelen in hun kans op werk. De jongere leeftijdsstructuur van immigranten kan daarentegen een positief effect hebben.

Met migrantspecifieke kenmerken bedoelen we migratiemotief en verblijfsstatuut, migratiegeschiedenis en sociale netwerken. Ten eerste bepalen migratiemotief en verblijfsstatuut mee de mogelijke arbeidsmarktdeelname en de daarmee verbonden sociale rechten. Zo kan men verwachten dat wie naar België komt om economische redenen, een sterkere gerichtheid op de arbeidsmarkt zal hebben dan iemand die komt omwille van gezinshereniging of om humanitaire redenen. Ten tweede kan ook de migratiegeschiedenis een rol spelen. Zo wordt bijvoorbeeld het aantal jaar sinds migratie vaak in beschouwing genomen als indicator voor ervaring in en/of kennis van het gastland, met talenkennis als belangrijk element. Ten slotte kan ook de omvang van het sociale netwerk van de immigrant een belangrijke rol spelen voor tewerkstelling in het gastland (Portes, 1995; Granovetter, 1973; Van Nieuwenhuyzen, 2007).

Bij de *institutionele factoren* beschouwen we de kenmerken van de welvaartsstaat, de organisatie van de arbeidsmarkt en het migratiebeleid. Vanuit het perspectief van de genereuze verzorgingsstaat wordt dikwijls gevreesd voor een sterke aantrekkingskracht op laaggeschoolde migranten (Devoretz, 2004; Barrett & McCarthy, 2008). Immers,

bij mensen die migreren van ongelijke naar meer gelijke landen kan negatieve zelfselectie optreden vanuit de verwachting dat de uitbouw van de verzorgingsstaat in het gastland hen zal beschermen (Borjas, 1994). Empirisch blijkt het bestaan van een aanzuigeffect echter moeilijk aan te tonen (Menz, 2004). Ten tweede heeft de organisatie van de arbeidsmarkt van het gastland een effect op de incorporatie van vreemdelingen. De omvang van de laaggeschoolde sector en de rigiditeit van het arbeidsmarktbeleid blijken bepalend. Migranten doen het duidelijk beter in landen met een flexibele arbeidsmarkt en een uitgebreide sector voor laaggeschoolde tewerkstelling (Kogan, 2006). België kent echter een relatief uitgebreide bescherming van werknemers (in termen van proefperiode, ontslagwetgeving en -vergoeding, gelijke kansen en vaste contracten) wat de slechtere positie van immigranten mede zou kunnen bepalen. Ook migratiebeleid in brede zin bepaalt de uitkomst van migranten op de arbeidsmarkt. Wetgeving inzake gezinshereniging, economische migratie en asielbeleid kan immers de samenstelling van de groep immigranten vorm geven en de arbeidsmarktuitskomsten beïnvloeden.

Ten slotte dient in dit verhaal ook gewezen te worden op verantwoordelijkheden aan de *werkgeverszijde*. Uiteenlopende literatuur wijst op het voorkomen van (verschillende vormen van) discriminatie op de arbeidsmarkt (Van Den Broeck, 1999; VDAB, 2004; Van den Cruyce, 2005). Echter, migranten kunnen de flexibiliteit van de arbeidsmarkt aanzienlijk verbeteren aangezien recente migranten een lager reservatieloon hebben, gemakkelijker preciaire tewerkstelling aanvaarden en potentieel grotere geografische mobiliteit vertonen. Dit heeft echter gevolgen voor de kwaliteit van tewerkstelling en verhoogt het risico op arbeidsmarktsegmentatie en etnostratificatie (Guardia & Pichelmann, 2006; Verhoeven & Martens, 2000; Tielens, 2005).

Het empirisch onderzoek naar het belang van deze factoren wordt sterk bepaald door de beschikbare gegevens. In ons onderzoek op basis van EU-SILC gegevens kunnen we het belang van de persoonlijke kenmerken, meer specifiek de socio-economische factoren achterhalen, terwijl we de andere factoren moeten samenbrengen onder het 'niet verklaarde deel'.

We stelden reeds vast dat de tewerkstellingsgraad tussen EU-migranten en Belgen vrij gelijkaardig is, terwijl er een groot verschil is met de twee groepen

niet-EU migranten (15 tot 25 procentpunten). Uit onze analyse blijkt dat deze beduidend lagere tewerkstellingsgraad slechts in zeer beperkte mate verklaard wordt door verschillen in socio-demografisch profiel. De jongere leeftijdsstructuur van de niet-EU migranten speelt in hun voordeel, dat wil zeggen, deze factor verhoogt de kans op tewerkstelling. Dit positieve effect wordt echter sterk overschaduwd door de lagere scholingsgraad, het feit dat deze twee groepen een groter aandeel vrouwen met kinderen aantreffen en oververtegenwoordigd zijn in de Brusselse regio. Deze factoren verlagen duidelijk hun kans op werk. Maar deze socio-demografische factoren verklaren echter nog geen 10% van de kloof in tewerkstellingskans met Belgen. Dit betekent dat een belangrijk deel van de verklaring in andere factoren moet gezocht worden. Door gebrek aan gegevens kunnen we deze factoren niet eenduidig bepalen.

Een opmerkelijke vaststelling is wel dat niet-EU migranten die de Belgische nationaliteit hebben verworven een betere arbeidsmarktpositie hebben dan de groep zonder Belgische nationaliteit. Dit kan mogelijk wijzen op een verbetering na nationaliteitsverwerving, hoewel we de richting van de causaliteit op basis van onze gegevens niet kunnen achterhalen.

Conclusie

Ons onderzoek naar de inkomenspositie van immigranten bevestigt de resultaten van eerdere studies die wezen op de slechtere sociaal-economische situatie van vooral niet-westerse migranten (Verhoeven, 2000; Tielens, 2005; Robaeyts et al., 2006; Van Den Cruyce, 2005; Vertommen & Martens, 2006; OECD, 2008a en 2008b). Op basis van de gegevens van EU-SILC stelden we vast dat het gemiddeld inkomen van niet-EU immigranten beduidend lager is dan dat van autochtone Belgen en dat hun armoederisico drie tot vier maal hoger ligt. Dit hangt nauw samen met een lagere tewerkstellingskans en uit zich (deels) in een hogere uitkeringsafhankelijkheid. Vooral voor de groepen niet-EU immigranten is de afstand tot de arbeidsmarkt bijzonder groot.

De feitelijke tewerkstelling ligt voor alle categorieën immigranten onder die van de autochtone Belgen. Dit lager niveau wordt slechts in beperkte mate verklaard door verschillen in onderwijsniveau, leeftijdsstructuur of gezinssamenstelling. Zeker bij de

twee groepen niet-EU migranten spelen andere factoren een veel belangrijker rol. De literatuur wijst in deze context op het belang van institutionele kenmerken (bijvoorbeeld rigiditeit van de arbeidsmarkt), discriminatie en migrant specifieke eigenschappen die niet opgenomen zijn in de database (zoals talenkennis, migratiemotief, type verblijfsstatuut, verblijfsduur in België). De data lieten ons echter niet toe om het respectievelijk belang van deze andere factoren te onderscheiden.

Vincent Corluy

Gerlinde Verbist

Centrum voor Sociaal Beleid-Herman Deleack

Bibliografie

- Adsera, A. & Chiswick, B.R. 2007. Are there gender and country of origin differences in immigrant labor market outcomes across European destinations? *Journal of Population Economics*, 20(3), 495-526.
- Barrett, A. & McCarthy, Y. 2008. Immigrants and welfare programmes: exploring the interactions between immigrant characteristics, immigrant welfare dependence, and welfare policy. *Oxford Review of Economic Policy*, 24(3), 543-560.
- Biffi, G. 2008. Migrant Women and Youth: The Challenge of Labour Market Integration. *Thematic Review Seminar of the European Employment Strategy*. Wien: Austrian Institute for Economic Research (WIFO).
- Borjas, G.J. 1994. The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, 32(4), 1667-1717.
- Devoretz, D.J. 2004. Immigration policy: methods of economic assessment. *Discussion Paper Series n° 1217*. Bonn: Institute for the Study of Labour (IZA).
- Geets, J. 2008. Nieuwe migranten gekneld tussen ongemeten competenties en ongekwalificeerd statuut: het belang van een holistisch EVC/EVK-beleid. *Over.Werk. Tijdschrift van het Steunpunt WSE*, 18(2), 99-104.
- Granovetter, M.S. 1973. The Strength of Weak Ties. *The American Journal of Sociology*, 78, 1360-1380.
- Guardia, N. & Pichelmann, K. 2006. Labour Migration Patterns in Europe: Recent Trends, Future Challenges. *European Economy. Economic Papers n°256*. Brussels: Directorate General for Economic and Financial Affairs.
- Kalter, F. & Kogan, I. 2002. Ethnic Inequalities at Labour Market Entry in Belgium and Spain. *Arbeitspapiere*. Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung (MZES).
- Kogan 2006. Labour Markets and Economic Incorporation among Recent Immigrants in Europe. *Social Forces*, 85(2), 697-721.
- Menz, G. 2004. Migration and the European Social Model. *Maxwell European Union Center Working Conference*. Luxembourg.
- OECD. 2008a. *Employment in Europe 2008*. Paris: OECD.
- OECD. 2008b. *Jobs for immigrants vol 2. Labour market integration in Belgium, France, the Netherlands and Portugal*. Paris: OECD.
- Phalet, K. 2007. Down and out: the children of immigrant workers in the Belgian labour market. In A. Heath & S-Y. Cheung (Eds), *Unequal chances: Ethnic minorities in Western labour markets*. Oxford: Oxford University Press.
- Portes, A. 1995. *The Economic Sociology of Immigration: Essays on Networks, Ethnicity and Entrepreneurship*. New York: Russell Sage Foundation.
- Robaey, B.V., Perrin, N., Vranken, J. & Martiniello, M. 2006. *Armoede bij personen van vreemde herkomst becijferd*. Antwerpen/Liège: Onderzoeksgroep Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASeS)/Centre d' Etudes de l'Ethnicité et des Migrations (CEDEM).
- Tielens, M. 2005. Van A tot Z achterop. De achterstelling van allochtonen in onderwijs en werk. *WAV Jaarboek editie 2005. De arbeidsmarkt in Vlaanderen*. Leuven: Steunpunt WAV.
- Van den Broeck, D. 1999. Het prullenmandeffect van een vreemde naam. *Nieuwsbrief n° 4*. Leuven: Steunpunt Werkgelegenheid Arbeid en Vorming.
- Van Den Cruyce, B. 2005. De ondergebruikte arbeidsreserve van vreemdelingen in België. *Kwartaalschrift Economie*, 2, 117-145.
- Van Nieuwenhuyze, I. 2007. Senegalese arbeidsmigratie naar Antwerpen: een dynamische analyse. *Tijdschrift voor Sociologie*, 28(3-4), 321-343.
- VDAB. 2004. Fatima of Sil, een wereld van verschil. Een vergelijkend onderzoek naar de slaagkansen op de arbeidsmarkt tussen etnisch E.U. en allochtone schoolverlaters. *ArbeidsmarktTopic 2*. Brussel: VDAB.
- Verhoeven, H. & Martens, A. 2000. *Arbeidsmarkt en diversiteit...over de vreemde eend in de bijt*. Leuven: Steunpunt WAV.
- Vertommen, S., Martens, A. & Ouali, N. 2006. *Topography of the Belgian Labour Market*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.